

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Második, bővített, elektronikus kiadás

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

Szerkesztette: Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter

Olvasószerkesztő: Kovács Katalin

Kiadó: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Nyomtatás: Elektroproduct Kft. – EPC Nyomda, Budaörs

Az elektronikus kiadásban megjelenő személyi bibliográfiák a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban készültek, szerkesztőjük: Honffyné Felhő Ágnes és Jávari Ferencné

Készült 150 példányban az ünnepeltek születésnapjára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kötet teljes anyaga az ünnepeltek bibliográfiájával kiegészítve hozzáférhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A kötet megjelentetését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete támogatta.

ISBN 978-963-89260-5-0

ISBN 978-963-89260-6-7 (PDF)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021>

Pogány György
Kőhalmi Béla és a bibliofília

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Pogany>

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak, Szabó Ervin és Kőhalmi Béla méltó utódainak 90. születésnapjára tisztelettel ajánlja Pogány György

Kőhalmi Béla (1884–1970) hosszú és tevékeny élete során gyakorlatilag a könyvkultúra valamennyi szektorával alkotó kapcsolatba került. Vonatkozik ez a megállapítás a könyvgyűjtésre, a bibliofíliára is; pályafutása során figyelemmel kísérte a kérdéskör történéseit és a XX. század elején elsősorban az általa szerkesztett *Könyvtári Szemle* című folyóiratban kísérelte meg a könyvkedvelés korszerű fogalmának kialakítását. Tisztában volt azzal, hogy a bibliofiliát a dolog természetéből adódóan ugyan elsősorban magánszemélyek művelik, de mégis szervesen és szorosan kapcsolódnak a magángyűjtemények a nyilvános könyvtárakhoz. Elsősorban azért, mert a jelentős és nagy, főleg régi és ritka könyveket tartalmazó magánkönyvtárak többnyire előbb vagy utóbb közgyűjteményekbe kerülnek, így országos, sőt gyakran nemzetközileg is jelentős eszmei és tudományos értéket képviselnek. (*Kőhalmi, Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917*). A bibliofiliának ezen klasszikus és szűk értelmű felfogásán túl azonban a fogalom tartalmának olyan értelmű kiterjesztését szorgalmazta, miszerint a korszerű bibliofília a század elején kibontakozó könyvművészeti mozgalomra alapozva újuljon meg. Az általa képviselt felfogás a bibliofília egyfajta demokratikusabb értelmezését jelentette, úgy vélte, hogy a meglehetősen exkluzív, kevesek által űzött tradicionális könyvkedvelés a modern könyvművészetre építve immár a tömegek, ahogyan kifejezte: a „*tízezrek bibliofíliája*” lehet. Fontosnak tartotta a kérdéssel való foglalkozást azért is, mert tisztában volt azzal, hogy bibliofil könyvek kisebb-nagyobb kollekcója gyakorlatilag minden közkönyvtárban megtalálható, és ezekből a könyvgyűjteményekből különféle szolgáltatásokat alakíthatnak ki a bibliotékák. Ilyen lehet például a könyvkiállítások szervezése, hasonmás kiadások közreadása vagy ismeretterjesztő előadások tartása. (*Pogány 2006*) Jelen tanulmány Kőhalmi írásai, illetve az általa szerkesztett *Könyvtári Szemle*ben közzétett bibliofiliával foglalkozó közleményekre támaszkodva kísérel meg áttekinteni kapcsolatát a szakterülettel.

Kőhalmi Béla szakmai életútja a XX. századi magyar történelem és politika kacskaringói miatt sajátságosan alakult. (*Pogány 2021*) Pályafutásának első korszaka 1919-ben lezárult és 1945-ig lényegében nem volt intézményes

kapcsolata a könyvtárüggyel, majd 1945-ben újra elfoglalhatta helyét a hazai könyvtári életben. Ez a hármás periodizáció meghatározta kapcsolatát a bibliofiláéhoz is. Az első periódusban volt a legintenzívebb kötődése a területhez, számos cikket írt a kérdésről, és komoly érdemei voltak a modern magyar bibliofília elméleti kereteinek kijelölésében. 1919 után emigrációba vonult, 1934-ben tért haza Budapestre: ezekben az években mindössze néhány cikk tanúsítja érdeklődését, nem is elsősorban a könyvkedvelés, hanem a magánkönyvtárak vagy pontosabban a házikönyvtárak iránt. 1945 után az akkor működő *Magyar Bibliofil Társaság*gal került kapcsolatba, amit bizonyít, hogy a grémium tiszteleti tagjává választotta.

A Könyvtári Szemle és a bibliofília

A XX. század elején megújult a könyvművészet szerte Európában és Magyarországon is. Ez a jelenség okozta, hogy a bibliofília fogalma kezdett átértelmeződni. A régi és ritka könyvek kultiválása helyett egyre inkább a modern könyvművészeti mozgalom keretében megjelent nyomtatványok gyűjtése került előtérbe. Ennek a jelenségnek több oka volt, az egyik, hogy alig-alig bukkantak fel az antikváriumi világban régi és ritka könyvek, például Magyarországon az *RMK* kategóriájába tartozó kiadványok a gyűjtők számára gyakorlatilag elérhetetlenek lettek. A másik ok egyfajta demokratizálódási folyamat volt, az új bibliofilek között növekvő számban jelentek meg a nem túl nagy vagyonnal rendelkező értelmiségi foglalkozású személyek, akik viszonylag szerényebb összegeket akartak, illetve tudtak nemes szenvedélyükre fordítani. A könyvbarátok egyre inkább igényelték a gyűjtés szervezeti formáinak kialakítását, hiszen szakismereteik bővítését, bibliofil könyvek kiadását, könyvkiállítások szervezését csak közösen lehetett megoldani, és ezért a könyvkedvelés, a bibliofília kezdett intézményes formákat öltetni a különböző könyvbarát grémiumok létrejöttével. A XIX. század végén, a XX. elején egyébként már nálunk is voltak kezdeményezések bibliofil jellegű szervezetek megalapítására (a korai kezdetekről: *Farkas Judit Antónia 2011, a Műbarátok Köréről: Zsák 1915.*) A *Magyar Bibliofil Társaság* megszervezésének előkészítésében komoly szerepe volt a Könyvtári Szemle című szaklapnak, bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy a régóta vajúdó terv csak az I. világháború után, 1920-ban realizálódott, és Kőhalminak a megalakult szervezet működésében semmilyen tényleges szerepe sem volt. (*Kárpáti 1983, Pogány 1996.*) A periodikum kiadója *Lantos Adolf* (1875–1942) antikvárius volt, eredetileg *Szabó Ervint* (1877–

1918) szeretne volna megnyerni a lap szerkesztőjének, ő azonban nem vállalta, és maga helyett ajánlotta Kőhalmi Bélát. Ilyen előzmények után jelent meg a lap első száma 1913. május 20-án. A periodikum öt évfolyama 1917-ig látott napvilágot, az 1918-as hatodik helyett *Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re* címmel jelent meg Kőhalmi szerkesztésében kiadvány. A Könyvtári Szemle elsősorban könyvtári orgánium volt, de – nyilván a kiadó Lantos érdekeinek is megfelelően – foglalkozott a könyvkereskedelem és könyvgyűjtés kérdéseivel is

Az újdonsült szerkesztő a folyóirat megjelenés előtt kikérte a szakma jeles képviselőinek véleményét a Könyvtári Szemle célkitűzéseiről. Kőhalmi sorai és tíz hozzászóló véleménye a kiadvány első számában jelent meg. (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*)

Kőhalmi a lap célját abban foglalta össze, hogy „Törekvéseink központjában a modern nyilvános könyvtárügy fog állani [... de] Az irodalom a maga egészében, az időszaki sajtó, az írók, a kiadók, a könyvgyűjtők, a könyvtárosok és szabadtanítással foglalkozók egytől-egyig objektumai lesznek a mi megfigyelésünknek.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*) A lap programját kitűző soraihoz a megkeresett könyvtári és könyves szakemberek közül többen hozzászólta. A továbbiakban csak a bibliofiliára vonatkozó észrevételeket tárgyaljuk. Gulyás Pál (1881–1963) szerint „mellőzendőnek vélném a könyvgyűjtők érdekeit is, föltéve, hogy könyvgyűjtőkön a bibliophilek értetnek. Hiszen a bibliophilia merőben elűt attól a könyvszeretettől, melyre a modern könyvtárügy barátai akarják nevelni a közönséget.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*) Gulyás a bibliofília klasszikus értelmezésétől, vagyis a régi és ritka könyvek gyűjtésével foglalkozó közleményektől óvta a lapot, a korszerűnek tartott könyvművészetre alapozott könyvbarátság mellett tett hitet. Wiesner Jakab (könyvkereskedő, kiadói szakember, 1864–1921) felfogása szerint azoknak az érdekeit kell a lapnak képviselni, akik a könyvet elsősorban mint olvasmányt kedvelik és gyűjtik (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*). Kovács László (pozsonyi teológiai tanár, ? – ?) is az olvasót tartja igazán fontosnak és ebből adódóan nagyobb jelentőséget tulajdonít a magánkönyvtáraknak a közgyűjteményeknél, mert előbbieken „összegyűl mindaz, ami a gyűjtőt lelkesítette, ami reá hatással volt, amiben örömét találta.” Érintette a kérdést hozzászólásában Szabó Ervin is; azt fejtegette, hogy a lapnak azt az igazságot kell eljuttatni a közönségnek, hogy „nyilvános könyvtárak kellene, nem népkönyvtárak; hogy olcsó jó könyvekkel jobb üzletet lehet csinálni, mint drága rosszakkal; hogy a szegény ember is lehet már jó és szép könyvek gyűjtője, de a gazdag gyűjtő sem gyűjt már mást, mint jót és szépet.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*)

Ezeket a hozzászólásokat is figyelembe véve tette közzé híres *Tízezrek bibliofiliája* című írását. (*Kőhalmi, Tízezrek 1913*) Cikkében különbséget tett a könyvgyűjtő és a könyvkedvelő között; előbbi napi szükségletén túl vásárol könyvet, utóbbi is, de ez a típus elsősorban magáért a könyvért, annak fizikai tulajdonságaiért kedveli a könyveket, nem feltétlenül az irodalomért rajong, közöttük lehetnek akár bibliománok is, vagyis a könyvek beteg lelkű mániakusai. Kőhalmi arra kereste a választ, hogy melyik fajta könyvkedvelésnek van valóban pozitív hatása a társadalom életére. Egyértelműen foglalt állást egyfajta demokratikus bibliofília mellett. Mint írja: „*Kialakulásukhoz fogjuk azonban segíteni azt a mi szemünkben legjelentősebb könyvkedvelőtípust, mely tízezrekből rekrutálódhatnak: a könyvtervezés, könyvkiállítás és kötés szempontjából művészi, de mellette olcsó könyvek vásárlóját.*” Kőhalmi tehát a modern könyvművészetre alapozva gondolta a korszerű bibliofília megteremtését, kialakítását, a szép, művészileg értékes, de viszonylag olcsó könyvek gyűjtését szorgalmazta.

Az első évfolyamban még két további cikk taglalta a könyvgyűjtés elvi kérdését, a B. E. szignójú közlemény írója *Bányai Elemér* író, újságíró (1875–1915) volt, aki *A könyvgyűjtés (Bányai 1913)* című írásában fejtette ki gondolatait. Örömmel állapította meg, hogy a gyűjtési területek közé a könyv is bekerült. Ez azért örvendetes, mert a könyv a legfontosabb eszköze a művelődésnek, az egyéni életben is a boldogulástól elválaszthatatlan, az elnyomott tömegek számára a felemelkedés eszköze. A könyvgyűjtés magasabb rendű cselekvés, mint például fegyverek gyűjtése, és ahol könyvek vannak, ott állandó lehetőség nyílik arra, hogy azokat használják, szellemileg gazdagodjanak. A szerző véleménye szerint az iskolának kell felkészíteni a gyűjtésre és a könyvtár használatára az új nemzedéket, hiszen a régi fegyvertáraknak nemcsak szimbolikusan, hanem „*a valóságban is a könyvtár lépett a helyébe, mert a könyv szolgáltatja a mai életben mindazokat az eszközöket, melyekkel az ember a maga és mások sorsán segíthet.*” Végkövetkeztetésében erősen vitatható indítványt tett, nevezetesen azt, hogy az iskoláknak gyűjteniük kell az első kiadású könyveket, hiszen „*a könyv alakja, a nyomtatás karaktere, a beosztás, elrendezés s azok a többi járulékok, melyek az első kiadásokat a dokumentumok értékrangjába sorozzák.*” Szerinte ugyanis az első kiadás a kéziraton kívül a leghitelesebb dokumentuma az írói alkotásnak, mindenképpen meg kell ismertetni a tanulókkal. Az indítvány kétségtelenül figyelemre méltó, de egyszerűen kivitelezhetetlen, hogy a szöveget, a művet a diákok a különösen ritka első kiadásokból közvetlenül ismerjék meg.

Kacziány Géza, tanár, író, műfordító, politikus (1856–1939) *Könyvtár és könyvkupac* című cikkében (*Kacziány, Könyvtár 1913*) konkrét példákon

keresztül fejt ki mondanivalóját, miszerint a „könyvtár fogalma a céltudatos összeállítás munkájával kezdődik s a célnak megfelelő használhatóság elérésével folytatódik”. Vagyis az esetlegesen összekerült, belső kohézió nélküli könyvek gyűjteménye nem könyvtár, hanem csak könyvkupac.

A néhány hozzászólás jelzi, hogy a kortársak is fontosnak tartották a könyvgyűjtés és a magánkönyvtárak összetett kérdéskörét. Kőhalmi a lap szerkesztése során igyekezett ezeket az észrevételeket hasznosítani. A Könyvtári Szemle rovatbeosztása a folyóirat fennállása során némileg változott, a bibliofiliának helyet adó *Könyvgyűjtés – könyvkedvelés* rovat azonban végig megmaradt. A Szemle terjedelmének mintegy ötödét tette ki; ráadásul voltak olyan könyvművészeti kérdéseket taglaló írások, melyek a *Cikkek* elnevezésű szerkezeti részben kaptak helyet. A *Könyvgyűjtés – könyvkedvelés* rovatban önálló cikkek, jelentősebb magánkönyvtárakat bemutató közlemények és a hazai, illetve külföldi bibliofília híreit, eseményeit szemlélő rövid írások kaptak helyet. Rövid ideig egyébként *Könyvgyűjtő* címmel melléklap is megjelent, ez azonban a kiadó Lantos kínálatát tartalmazta.

Kőhalmi és a Könyvtári Szemle cikkírói fontosnak tartották a könyvgyűjtés intézményesülését, sőt, egyik, a *Világban* megjelent közleményében azt is felvetette, hogy a bibliofilek közreműködésével külföldi példák nyomán nálunk is meg kellene szervezni a nagy könyvtárak működését támogató baráti társaságokat. (*Kőhalmi, Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917*) A Könyvtári Szemlét többen megkeresték, hogy kezdeményezze a Magyar Bibliofil Társaság megszervezését. Nyilván a szerkesztő, vagyis Kőhalmi reagált a felvetésre (*Magyar bibliofil társaság 1914*). A rövid írás szerzője késznek mutatkozott a szervezés munkáját megkezdeni. A lap következő számában rövid hír tudósította az olvasókat, hogy a periodikum 3. füzetében már részletes programot is közölnek. (*A Magyar Könyvgyűjtők Társaságának terve 1914a*)

A Szemle márciusi számában az ígéretnek megfelelően napvilágot látott a tervezet. (*Magyar Könyvgyűjtők Társaságának programvázlata 1914b*). Meglehetősen elnagyolt volt a program, a szerkesztő ezúttal mellőzte a korszerű könyvművészet megnevezését; igaz, várta a Szemle a bibliofilek kiegészítéseit, javaslatait. Hét pontban foglalta össze – feltehetően Kőhalmi – a teendőket. Szó volt könyvtári látogatásokról a magán- és nyilvános bibliotékákba, felvetette az egyesület helyiségében egy jól berendezett bibliográfiai kézikönyvtár működtetését, tagilletményül évente faksimile kiadványt jelentetne meg a tagok számára, a hasonmás helyett esetleg katalógust vagy bibliográfiát is kiadhatna a grémium, a társaság olvasótermet rendezne be, amelyben a külföldi bibliofil

lapok is hozzáférhetőek lennének, repertóriumot, illetve bibliográfiát jelentetne meg a hazai és külföldi bibliofil vonatkozású közleményekből, és végül utolsó pontként azt indítványozta, hogy a grémium évente könyvkiállítást rendezzen. Az évi tagsági díjat 100 koronában javasolta megállapítani.

A tervezet nem aratott osztatlan sikert. A *Magyar Iparművészet* szaklap *Bibliofilek* (*Bibliofilek* 1914) című írásában azt sérelmezte, hogy éppen a korszerű mai magyar könyvművészetről nem esik szó a tervezetben. A Könyvtári Szemle névtelen közleményében (feltehetően Kőhalmi írta) elismerte az észrevétel jogosságát (*A magyar könyvművészet* 1914). Ugyanakkor felhívta a figyelmet a Szemle ezen számában megjelent két fontos, a könyvművészet kérdéseit taglaló cikkre, *Jaschik Álmos* (grafikus, iparművész, szakíró, 1885–1950) (*Jaschik* 1914) és *Nádai Pál* (iparművészeti szakíró, 1881–1945) (*Nádai* 1914) írására. A modern könyvművészet és a bibliofília kapcsolatát taglalta egy németből fordított cikk is, melynek szerzője *Eugen Diederichs* (1867–1930) kiadó, a modern német művészi könyv egyik jelentős képviselője volt. (*Diederichs* 1915)

A Könyvtári Szemle számos cikket közölt konkrét gyűjtőkről, gyűjteményekről. Utóbbiak bemutatására Kőhalmi külön alrovatot indított *Könyvtári séták* címmel: „Az a szándékunk, hogy a magyarországi nagyobb gyűjteményeknél látogatásokat eszközölve, könyvgyűjteményeik kiválóbb vonásait, különlegességeit olvasóinknak bemutassuk.” (*Könyvtári séták* 1914) A sorozat darabjai egyúttal informálni is kívánták a gyűjtőket a helyesnek vélt bibliofil módszerek ismertetésével. Az eredeti elképzelés szerint minden számban közöltek volna egy-egy cikket, ez azonban nem valósult meg, összesen hét magángyűjtemény ismertetése történt meg. Igaz, néhány „séta” két részben látott napvilágot. A kiválasztott magánkönyvtárak egyébként nem modern könyvművészeti kollekciók voltak, inkább a tradicionális tematikus gyűjtési területeket mutatták be az írások. Kacziány Géza két részben taglalta az egyik legjelentősebb magyar műgyűjtő, *Ernst Lajos* (1872–1937) kollekcióját. (*Kacziány, Ernst-gyűjtemény* 1914). Az Ernst-gyűjtemény sajátossága az volt, hogy a tulajdonos a magyar irodalom jeles képviselőinek egykori tulajdonában lévő köteteket próbálta megszerezni, és ezekhez a könyvekhez felkutatta a vonatkozó szakirodalmat és a kapcsolódó képzőművészeti alkotásokat. Legbecsesebb darabja egy *Corvina* volt. *Krejcsi Rezső* (jogász, politikus, 1859–1928) könyvtárát Kőhalmi Béla mutatta be. (*Kőhalmi, Krejcsi* 1914). A kollekció egyedisége tematikájában rejlett, Krejcsi ugyanis a szocialista irodalom nemzetközi és hazai irodalmát gyűjtötte. A sorozat harmadik egysége Kőhalmi Béla tollából két részben *Todoreszku*

Gyula földbirtokos, gyűjtő (1866–1919) bibliotékáját ismertette. (*Kőhalmi, Todoreszku 1914*) A Todoreszku-gyűjtemény a régi magyar nyomtatványok páratlan kollektívája volt, ezen túlmenően pedig a román származású tulajdonos módszeresen felkutatta a régi román nyomtatványokat is.

A Könyvtári séták negyedik cikke *Horánszky Lajos* publicista, politikus, műgyűjtő (1871–1944) könyvtárát mutatta be szintén két részben *Kremmer Dezső* (1879–1926) könyvtáros, 1919–1926 között a Fővárosi Könyvtár igazgatója tollából. (*Kremmer, Horánszky 1914*) A tudós gyűjtő tékája három részből állt. Az első a magyar irodalom szinte teljes kollektívája volt *Bessenyei György*től *Mikszáth Kálmán*ig, a másik terület a történelmi munkák gyűjteményéből állt, illetve birtokolt egy Pest-Budára vonatkozó metszetgyűjteményt is. Mint igazi bibliofil, Horánszky csak kifogástalan példányokat gyűjtött.

Glück Frigyes szállodatulajdonos (1858–1931) könyvtára három területet ölelt fel. Legjelentősebb a gasztronómia, a régi szakácskönyveknek és a vendéglátás szakirodalmának értékes kollektívája volt, ezen túl Budapestre vonatkozó műveket és művészeti kiadványokat szerzett meg. E két utóbbi szakterület részletes bemutatására ugyan *Kőhalmi* ígéretet tett, de folytatása nem készült el vagy nem jelent meg. (*Kőhalmi, Glück 1915.*) *Thallóczy Lajos* történész (1857–1916) bibliotékáját a pályatárs *Szekfű Gyula* (1883–1955) ismertette. A magyar történelem csaknem teljes irodalma mellett nagy értéket képviselt a szláv nyelvű történelmi irodalom is. (*Szekfű, Thallóczy 1916*). A Könyvtári séták sorozat utolsó darabja szintén két részben, *Kremmer Dezső* tollából mutatta be *Bayer József* színháztörténész (1851–1919) színház- és színésztörténelmi, illetve *Shakespeare*-gyűjteményét. (*Bayer 1917*)

Talán *Staindl Máttyás*, (?–?) a Fővárosi Könyvtár munkatársa volt a szerzője *A Habsburgok mint könyvgyűjtők* című cikknek. (*St. M. Habsburgok 1916*). Az írás végkövetkeztetése az, hogy Máttyás király óta nincs királyi könyvtár Budán, a bécsi Hofbibliothek nem pótolja a magyar udvari bibliotékát. Ennek mielőbbi létrehozását sürgette a cikk.

Az egyik legnagyobb bibliofil *Anatole France* (1844–1924), az író volt. Egy időben a *Kémeri Sándor* álnevet használó *Bölöni Györgyné* született *Márkus Ottilia* (Itóka, 1873–1951) író, újságíró volt a titkárnője. A könyvgyűjtő íróról szép visszaemlékezést írt. (*Kémeri, Anatole France 1919*)

Számos cikk foglalkozott konkrét gyűjtési területekkel. *Kacziány Géza* az egyik legklasszikusabb terület, az első kiadások gyűjtésével foglalkozott írásában. (*Kacziány, Editio princeps 1913*) Az ex librist két közlemény tárgyalta. *Diamant Izsó* újságíró, műgyűjtő (1886–1944) *Előadás az ex librisről* (*Diamant,*

Előadás 1916) című írásában kárhóztatta azt a gyakorlatot, miszerint az ex libris elvesztette eredeti, tulajdonjelölő funkcióját, vagyis készítettői már nem ragasztják be könyveikbe, hanem mint kisgrafikai alkotást csereberélik egymással. A másik egy amerikai szerző, *William Prescott* írásának fordítása: *Ex libris irodalom* (*Prescott, Ex libris, 1913*) A cikk az amerikai *Publisher's Weekly* című lapban megjelent közlemény fordítása volt, végső soron annotált bibliográfia, amelyben a szerző az ex libris nemzetközi szakirodalmát kísérelte meg számba venni. Mivel Magyarországról mindössze egy tételt ismert, a Szemle, feltehetően Kóhalmi tollából kiegészítést tartalmazott a közleményhez.

Akadnak gyűjtők, akik a különleges nyomdahelyeken kiadott könyvekre fókuszálnak. Nekik készült egy szerző nélküli rövid írás, amely a befagyott Temzén, illetve a Déli-sarkon felállított nyomda könyveit ismertette. (*A nyomdahely, 1913*)

Jaschik Álmos fontos írásában a modern magyar könyvművészet két meghatározó műhelyét, a *Kner* és a *Tevan* nyomdát mutatta be. (*Jaschik, Két magyar, 1917*) Az alapos könyvművészeti elemzés a magyar tipográfia fejlődéstörténetébe helyezte el a két officinát. *Jaschik* még két másik cikknek is szerzője volt. *A háborús könyvművészet* címmel (*Jaschik, Háborús, 1919*) megjelent közlemény cáfolta azt a felfogást, miszerint a könyvművészet egyenlő a címlap megformálásával. Az igazi művészi könyv az író, a kiadó, a grafikus, a nyomda és a könyvkötő együttműködéséből jöhet létre, és hangsúlyozta, hogy a fűzött könyv még nincs készen: a kész könyv a bekötött könyv. *Magyar könyvkötőművészet* című közleményében (*Jaschik, Magyar könyvkötőművészet 1914*) kárhóztatta, hogy a tömegtermelés hatására megszakadt a szerves fejlődés, eltűnőben van a letűnt évszázadok műipari tradíciója. Hogy újra feléledjenek a valódi értékek, ahhoz a könyvbarátokra is szükség van, ugyanis a bibliofilek lehetnek azok, akik megteremthetik a szükséges szellemi kapcsolatot az értő könyvbarátok és a művelt könyvkötőmesterek között.

Nádai Pál is több írásban fejtette ki véleményét a modern könyvművészet kérdéseiről. A *Modern magyar amatőrkönyvek* (*Nádai, Modern 1914*) című cikkben örömmel állapítja meg, hogy érzékelhető a fejlődés, meglátása szerint emelkedett az amatőr könyvek művészi színvonala. Egy rövid áttekintést is készített a fontosabb kiadókról, így a *Huszedik Század*, a *Nyugat*, a *Kéve*, a *Kner* és a *Tevan* könyveiről. *Magyar könyvművészet angol világtításban* (*Nádai, Magyar könyvművészet 1916*) címmel az angol *The Studio* című folyóirat könyvművészeti különszámát (*The art of the book*) ismertette, pontosabban annak a magyar helyzetet bemutató hiányos, felületes írását bírálta. Megállapítása szerint

nagyon is sovány volna a magyar könyvművészet, ha csak annyi volna, amit az angol szerző megemlít. Kőhalmi egy német cikk fordítását is közzétette a lapban. Münchenben jelent meg *Hans von Weber* kiadásában 1909–1934 között a *Zwiebelfisch* című nyomdászati, könyvművészeti lap. A periodikum egyik, a könyvgyűjtésről és a modern könyvművészetről szóló cikkét azzal a megjegyzéssel közölte, hogy nálunk sajnálatosan alig van esélye, lehetősége a modern bibliofiliának: nincs elég valóban művészi modern könyv. (*Zwiebelfisch* 1914.)

A tomboló első világháború új gyűjtési területet alakított ki: megszületett a háborús irodalom fogalma. A lap rövid cikkben ismertette a különféle, többnyire aprónyomtatványokat, amelyek fontos dokumentumai lehetnek a háborús időszaknak. (*Háborús* 1914). *Gárdonyi Albert* történész, levéltáros, egy időben a Fővárosi Könyvtár munkatársa (1874–1946) a ritka könyvek egy speciális csoportját tárgyalta, mégpedig a cenzúra által az 1790-es években elkobzott, lefoglalt és emiatt megfogyatkozott nyomtatványokat mutatta be. (*Gárdonyi, Könyvcenzúra*, 1915). Kremmer Dezső az újságok gyűjtésével foglalkozott (*Kremmer, Újságszelvények* 1915). Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a hatalmas kínálatból milyen lapokat célszerű gyűjteni. Elsősorban a közkönyvtárak szempontjait elemezte, de a magángyűjtők is hasznosíthatták megállapításait. A baloldali, szocialista kiadványok gyűjtéséről *A szocialista könyvbarátságról* összefoglaló cím alatt két írás látott napvilágot. (*Szocialista* 1916) *Winarsky* (187–1915), az osztrák szociáldemokrata politikus megállapítása szerint „*Van szocialista könyvbarátság*”, Szabó Ervin szerint viszont Magyarországon legfeljebb három személynek – Krejcsi Rezsőnek, dr. *Pap Dávid*nak és neki – van baloldali könyvgyűjteménye, ez pedig nagyon kevés, vagyis a magyarországi szocialista bibliofília „*majd oly kezdetleges és kisszerű, mint maga a magyar szocializmus a némethez vagy osztrákhöz képest.*” A lap egy 1917-es cikke egy bizonyos értelemben bibliomán gyűjtő könyvtárát is bemutatta. Néhai *Goldstein Henrik* vasútigazgató mindössze 163 kötetet birtokolt, de ezek kivétel nélkül káprázatos kötésű díszmunkák voltak. (*Egy budai díszkönyvtár* 1917)

Néhány cikk a könyvgyűjtés egyéb kérdéseit járta körül. *Jaschik Álmos* az állományvédelemhez adott megszívlelendő tanácsokat (*Jaschik, A könyvek ellenségei* 1919), *Fülep Lajos* (1885–1970) művészettörténész pedig a könyvárverésekkel foglalkozott. (*Fülep* 1916) Kiinduló tétele szerint a könyvaukción elért árak viszonylag objektív értéket jelentenek, ugyanis a vevők egymással való szabad versenye szabja meg a könyv árát. Az árverésnek vannak szükséges előfeltételei, ilyen például a katalógus. Nálunk nincs könyvaukció, és ezért a hagyatékok tulajdonosai teljesen ki vannak szolgáltatva az antikváriusoknak.

Véleménye szerint a könyvárverésekkel a régi könyvek forgalma jelentősen növekedne.

Peisner Ignác újságíró (1855–1924) *Egy könyvbarát siralmi* című írásában a könyvkiadás helyzetét tekintette át bibliofil szempontból. Meglátása szerint valamelyest javult a könyvek nívója, de még mindig sok hibás könyv jelenik meg, például nagy hiba, hogy történeti szakkönyvek név- és tárgymutató nélkül készülnek. (*Peisner, Egy könyvbarát 1919*)

Összefoglalóan Kóhalmi és a Könyvtári Szemle bibliofilához való viszonyáról megállapítható, hogy a lap ugyan elsősorban könyvtári periodikum volt, de ennek ellenére felvállalta a könyvgyűjtést is. A szerkesztő írásai, illetve a lapban közölt cikkek alapján formálódott a könyvgyűjtés korszerű fogalma. A közölt cikkek bizonyos értelemben nevelni, irányítani is akarták a bibliofileket, ezért a könyvművészeti vonatkozású cikkek igyekeztek elmélyíteni a könyvbarátok szakismereteit. Ezt a célt szolgálták a gyűjtési területeket bemutató, illetve a konkrét magánkönyvtárakat ismertető közlemények is.

Kóhalmi és a bibliofília 1919 és 1945 között

Kóhalmi a Tanácsköztársaság alatt aktív szerepet vállalt a könyvtárügy irányításában, ezért emigrációba kényszerült. 1934-ig elsősorban Bécsben élt, újságírásból, különböző kiadványok szerkesztéséből tartotta fenn magát és családját. 1934-ben visszatért Budapestre, ahol alkalmi szellemi munkákból élt, illetve a *Rádió Újság* szerkesztése révén jutott biztos jövedelemhez. A könyvtárüggyel és a bibliofiliával értelemszerűen nem volt intézményes kapcsolata a következő mintegy negyedszázadban, ilyen jellegű érdeklődését mindössze néhány cikk tanúsítja.

Kóhalmi és a Könyvtári Szemle több cikkben foglalkozott a megszervezendő Magyar Bibliofil Társasággal. Erre teljesen más körülmények között 1920-ban került sor, Kóhalminak semmilyen szerep nem jutott a grémium munkájában. Ugyanakkor a Könyvtári Szemle szerzői és cikkben bemutatott gyűjtői közül többen is a megalakuló Magyar Bibliophil Társaság tagjai lettek: Glück Frigyes, *Enyvváry Jenő*, *Hóman Bálint*, Kner Imre, *Lukinich Imre*, Kremmer Dezső, Tevan Andor. Maga Kóhalmi a kezdeti időben figyelemmel kísérte a grémium működését, ezt tanúsítja, hogy a Kolozsvárott kiadott *Napkelet* című folyóiratban ismertette a Társaság első kiállítását, illetve az alkalomra kiadott katalógust. (*Kóhalmi, Egy katalógus 1921*)

A *Bécsi Magyar Újságban* tette közzé 1923-ban fontos írását, amely bizonyos értelemben kötődik könyvtárosi ethoszához, illetve egy magángyűjtemény értékeire hívta fel a figyelmet. Kőhalmi felfigyelt az emigrációs irodalom egészére és érzékelte, hogy könnyen elkallódhatnak a különféle nyomtatványok, újságok, folyóiratok, könyvek intézményes gyűjtésük és megőrzésük hiányában. Ezért *Az emigrációs irodalom összegyűjtése* címmel írt programadó cikket a lap 1923. április 15-ei számába. (Kőhalmi, *Emigrációs irodalom* 6. p.) Azt taglalta, hogyan, mit, milyen módon szükséges összegyűjteni, majd ismertette Dr. B. D. emigrációs gyűjteményét. A gyűjtő dr. Bánóczy Dénes szociáldemokrata ügyvéd volt. Az *Országos Széchényi Könyvtár* felfigyelt Kőhalmi írására, és kezdeményezték a kollektió megszerzését. Így vásárolta meg a nemzeti könyvtár a baloldali politikai emigráció bécsi és Ausztrián kívüli irodalmát, 931 könyvet, röplapot, plakátot, valamint egyéb kisnyomtatványt és 53 periodikumot. Bánóczy az adásvétel után nem sokkal később hazatért, feltehetően az OSZK közbenjárásának is köszönhetően nem érte semmilyen bántódás. (Dezsényi)

Kőhalmi 1934-ben hazatért. (Pogány 2021) Könyvgyűjtéssel, bibliofilával kapcsolatos érdeklődését jelzi, hogy *Könyvgyűjtők évkönyve 1935-re* címmel kiadványt szeretett volna megjelentetni. Nyilván bizonyos értelemben folytatása lett volna az 1919-es hasonló című kötetnek. A tervezete szerint az új gyűjtési területek bemutatása mellett egy adattárat is összeállított volna. Feltehetően kiadót nem talált az évkönyv megjelentetéséhez. (*Könyvgyűjtők évkönyve 1935*)

A *Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egylete* 1934-ben *Karácsonyi könyv* címmel kötetet jelentett meg „*A magyar könyv barátainak?*”. A mindössze 126 oldalas ingyenes kiadvány a szerzők nevének feltüntetése nélkül a könyvkultúra különböző kérdéseiről közölt írásokat. Kőhalmi a kötetben *Hogyan gyűjtsük és rendezzük könyvtárunkat?* (Kőhalmi, *Hogyan gyűjtsük?*) címen publikált – hogy ő írta a cikket, az személyi bibliográfiájából ismert (*Kőhalmi-bibliográfia*). A sok praktikus tanácsot tartalmazó írás abból indul ki, hogy az átlagolvasó egy évben 25 könyvnél többet nem tud elolvasni, ezért ötven év alatt – ha csak azokat a könyveket szereznék be, amelyeket tényleg elolvas – 1250 kötetnél nagyobb könyvtára nem lenne. Az olvasás is egyike volt azon kérdéseknek, amelyek végig kísérték szinte egész életét. Tanúsítja ezt két kötet is, amelyben közéleti személyek olvasmányairól vallott gondolatait gyűjtötte egybe. (*Könyvek könyve, Új könyvek könyve*) De a könyvgyűjtők között aránytalanul sok a nem olvasó – állapította meg. Azt igazi gyűjtők ezért valamely szűkebb gyűjtőterületre specializálódnak. A fontosabb gyűjtési területek rövid ismertetése után

a könyvek elhelyezésével, nyilvántartásával, megőrzésével kapcsolatban ad hasznos tanácsokat, végül egészen röviden ismerteti a Tizedes osztályozást.

Az *Újság* című lapban jelent meg egy vele készült interjú a házi könyvtárról. (*Két szoba hall*) A beszélgetés a két világháború közötti időszak kedvelt értelmiségi lakástípusának könyvekkel való berendezéséhez adott tanácsokat; egyébként folytatását is megígérte az interjú, de az már nem látott napvilágot.

Kőhalmi 1935-ben lett a *Rádió Újság* munkatársa, 1942-től a német megszállásig pedig felelős szerkesztőjeként gazdálkodott a lapot. A színvonalas, számtalan ismeretterjesztő írását is publikáló orgánus, pontosabban a kiadója Kőhalmi szerkesztésében 1942 és 1944 között *Családi kis lexikon* összefoglaló címmel a mindennapi életben való eligazodáshoz segítséget nyújtó kézikönyvet jelentetett meg. A lexikon azzal hirdette magát, hogy „*Ami benne van, azt érdemes tudni*”. Az 1944-ben megjelent 3. kötetben közölte *Házikönyvtár* című írását. (*Kőhalmi, Házikönyvtár*) Az olvasással foglalkozó jó tanácsok mellett viszonylag részletesen ismertette a házi könyvtárban is nélkülözhetetlen kézikönyveket: lexikonokat, idézetgyűjteményeket és az egyes szakterületek összefoglaló munkáit. A közlemény végén ezúttal is a tizedes osztályozást mutatta be.

A két világháború közötti években csupán néhány ismeretterjesztő cikket tett közzé a könyvgyűjtésről; ezek a kisebb, de élvezetes stílusú és sok hasznos tanácsot tartalmazó közlemények bizonyítják, hogy ugyan távol került a könyvtárügytől, mégis szívügyének tekintette a házi könyvtárakkal kapcsolatos kérdésekkel való foglalkozást.

Kőhalmi és a bibliofília 1945 után

Bár már elmúlt hatvanéves, 1945-ben fiatalos lendülettel tért vissza a magyar könyvtárügybe, és a következő bő két évtized pályájának kiteljesedését és a szakma megbecsülését hozta számára. Számtalan teendője mellett ekkoriban a bibliofília kérdései háttérbe szorultak, ugyanakkor bibliofiliáról vallott gondolatai beépültek a korszak elméleti gondolkodásába. *Kovács Máté* (1906–1972) az 1960-as években dolgozta ki bibliológiai koncepcióját, ebben a bibliofiliának is helyet adott. A professzor a tömegbibliofília megteremtését szorgalmazta, és Kőhalmi Bélára utalva, aki a század elején híres cikkében a „tízezrek bibliofiliájáról” írt, ő már a „százazrek bibliofiliáját” is felvetette. Igaz, ennek szükséges előfeltételül azt fejtegette, hogy a magyar nép valóban olvasó nép legyen. (*Pogány 1997*)

Kovács Máté a *Szűz Rezső* kezdeményezésére megalakult *Magyar Bibliofil Társaság* elnöke volt 1962-től, majd 1966-os újjászervezése után szintén betöltötte az elnöki pozíciót. A Társaság 1962 decemberében ünnepi rendezvényt tartott és négy prominens személyt – *Kodály Zoltánt*, *Kőhalmi Bélát*, *Ortutay Gyulát* és *Soó Rezsőt* – a Társaság tiszteletbeli tagjává választották. Az alkalomból a kitüntetettek munkássághoz vagy érdeklődéséhez kötődő nyomtatványt adott ki a grémium; Kőhalmi tiszteletére a *Tízezrek bibliofiliája* című cikknek részletét jelentették meg. A nyomtatott ajánlás szövege a következő volt: „*A könyv Kossuth-díjas tudósának, Kőhalmi Bélának ajánlja a Magyar Bibliofil Társaság tiszteletbeli tagjává választása alkalmával. Készült 515 kézzel számozott példányban a Társaság tagjai részére ofszet papíron, egyetemi antikva betűvel. Az 1-15 példány a tiszteletbeli és alapító tagok számára karton borítóban. Ebből az 1. számú példány Kőhalmi Béla nevére nyomtatva. Könyvkereskedelmi forgalomba nem kerül.*” (Pogány 2004)

Kőhalmi Béla számára a bibliofília nem öncélú passzió volt, a könyvkultúrába szervesen beletartozó tevékenységnek tartotta és – főleg pályája első szakaszában – sokat tett a korszerű magyar bibliofília fogalmának kialakításáért. Ezt az erőfeszítést ismerte el 1962-ben az akkori Magyar Bibliofil Társaság.

Jegyzetek

- [BÁNYAI Elemér]: A könyvgyűjtés. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 3. 3. o.
- Bibliofilek 1914. = Magyar Iparművészet, 17. 1914. 4. 184., 189. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarIparmuveszet_1914/?pg=208&layout=s [2021.06. 14.]
- DEZSÉNYI Béla: Fejezetek az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási politikája és állományának fejlődése köréből a két világháború között. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1968–1919. Budapest : OSZK, 1970. 101–103. o.
- DIAMANT Izsó: Előadás az ex librisről 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 2. 9–99. o.
- DIEDERICHS, Eugen 1915. Vannak-e bibliofilek? = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 9–12. 214–218. o.
- Egy budai díszkönyvtár 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 2. 97–98. o.
- FARKAS Judit Antónia 2011. A Magyar Bibliophil Társaság története (1920–1949) 1. = Magyar Könyvszemle, 127. 2011. 3. 341–358. o. <https://epa.oszk.hu/00000/00021/00392/pdf/> [2021.06. 14.]
- FÜLEP Lajos: Egy és más a könyv-aukcióról 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 1–7. o.
- GÁRDONYI Albert: Könyvcenzúra és ritka könyvek 1915. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 4–8. 49–57. o.
- Háborús irodalom gyűjtése 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 7–12. 217–218. o.
- JASCHIK Álmos: A háborús könyvművészet 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama). 24–30. o.
- JASCHIK Álmos: Két magyar kiadóról és kiadványaikról. Kner és Tevan 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 10–26. o.
- JASCHIK Álmos: A könyvek ellenségei 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama) 74–81. o.

- JASCHIK Álmos: Magyar könyvkötő művészet 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 134–139. o.
- KACZIÁNY Géza: Editio princeps 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 5. 39. o.
- KACZIÁNY Géza: Az Ernst-gyűjtemény 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 33–36. p., uo., 2. 1914. 2. 59–63. o.
- KACZIÁNY Géza: Könyvtár és könyvkupac 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 3. 3–4. o.
- Karácsonyi könyv 1934. A magyar könyv barátainak hálája jeléül följánlja a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete. Budapest: MKKOE, 1934. 126 o.
- KÁRPÁTI Miklós 1983: A „Könyvtári Szemle” repertórium. Budapest: Művelődéskutató Intézet, 1983. 82 o. (A lap története a kötetben: 5–16. o.)
- KÉMERI Sándor: A bibliophile Anatole France 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama) 37–44. o.
- Két szoba hall könyvtárral 1937. Újság, 1937. március 14. 29. o., https://adt.arcanum.com/hu/view/Ujsag_1937_03/?query=%20Ujs%C3%A1g%201937.%20m%C3%A1rcius%2014.%20&pg=234&layout=s [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Egy katalógus margójára 1921: A XX. század könyvművészete. A Magyar Bibliophil Társaság első kiállítása az Iparművészeti Múzeumban Budapesten. = Napkelet, 1921. augusztus 1. 890–891. o. <http://digiteka.ro/readme/12/22630/1> [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Az emigrációs irodalom összegyűjtése 1923. = Bécsi Magyar Újság, 1923. április 15. 6. o. <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=bmu&datum=19230415&seite=6&zoom=33> [2020. 06. 18.], a cikk Kőhalmi új megjegyzéseivel megjelent a Tiszatájban is, 1964. 4. 7. o., http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/23209/1/tiszataj_1964_004.pdf, [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Glück Frigyes könyvtára 1915. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 9–12. 207–214. o.
- KŐHALMI Béla: Házikönyvtár: A Rádió Újság Családi kis lexikona. 3. kötet. Szerk. Kőhalmi Béla. Budapest: Rádió Újság Lapvállalat, 1944. 88–108. hasáb.
- [KŐHALMI Béla] Hogyan gyűjtjük és rendezzük könyvtárunkat? Karácsonyi könyv 1934. A magyar könyv barátainak hálája jeléül följánlja a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete. Budapest: MKKOE, 1934. 28–35. o.
- KŐHALMI Béla bibliográfia 1895–1984. Lakatos Éva, Kósa Zsófia és Tiszai [! Tiszay] Andor összeállítása alapján szerk. és az előszót írta Fülöp Géza. Budapest: FSZEK: OSZK KMK, 1985. 100. o.
- KŐHALMI Béla: Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917. = Világ, 1917. május 20. 18–19. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/Vilag_1917_05/?query=%20%22%20vil%C3%A1g%201917%20m%C3%A1jus%2020.%22&pg=253&layout=s [2021. 06. 14.]
- KŐHALMI Béla: Dr. Krejcsi Rezső könyvtára 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 3. 88–91. o.
- KŐHALMI Béla: Tízezrek bibliofilája 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 1. 6–7. o.
- [KŐHALMI Béla] Philobiblos: Todoreszku Gyula dr. gyűjteménye 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 149–153. o., uo., 2. 1914. 6. 174–178. o.
- Könyvek könyve. 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól. Szerkesztette és bevezetést írt hozzá Kőhalmi Béla. Budapest: Lantos, 1918. 248 o.
- Könyvgyűjtők évkönyve 1935-re. Tervezet, Kőhalmi Béla hagyatéka, OSZK Kézirattár, Fond 669. VI. doboz
- Könyvtári séták 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 33. o.
- KREMMER Dezső: Bayer József színészettörténeti könyvtára 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 1. 46–51. o., uo., 2., 88–92. o.
- KREMMER Dezső: Horánszky Lajos könyvtára 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 1–3. 36–43., uo. 3. 1915. 4–8. 111–119. o.
- KREMMER Dezső: Újságszelvények gyűjtése 1915 =. Könyvtári Szemle, 3. 1915. 4–8. 58–70. o.
- Magyar bibliofil társaság 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 36. o.
- Magyar Könyvgyűjtők Társaságának programvázlata 1914b. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 3. 91–92. o.
- A Magyar Könyvgyűjtők Társaságának terve 1914a. = [Hír]. Könyvtári Szemle, 2. 1914. 2. 63. o.

- A magyar könyvművészet és a Könyvgyűjtők Társasága 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 156. o.
 Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 1. 1–3. o.
 NÁDAI Pál: Magyar könyvművészet angol világitásban 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 16–20. o.
 A nyomdahely 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 11. 99. o.
 PEISNER Ignác: Egy könyvbarát siralmai 1919: Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama). 31–36. o.
 POGÁNY György 1996: A magyar könyvtári szaksajtó vázlatos története 1. = Könyvtári Figyelő, 6. (42) 1996. 4. 585–596. o., <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00020/pdf/> [2021.06. 14.]
 POGÁNY György 1997: Kovács Máté és a bibliofília. In: Könyv és könyvtár XVIII. Szerk. Suppné Tarnay Györgyi. Debrecen : KLTE Könyvtára, 1997. 67–77. o., az idézet: 76. o.
 POGÁNY György 2004: Szij Rezső és a Magyar Bibliofil Társaság 1960–1964. Budapest : Szenci Molnár Társaság, 2004. 96. o. (A nyomtatványból közgyűjteményben nem találtam példányt. A kötetben közölt hasonmás az azóta elhunyt Szij Rezső példányáról készült.)
 POGÁNY György 2006: A magyar könyvművészet és a könyvtárak. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó: A Madách Imre Városi Könyvtár Évkönyve 2006. / szerk. Vas Ágnes. – Balassagyarmat: Madách Imre Városi Könyvtár, 2006. 58–68. o.
 POGÁNY György 2021: Kóhalmi Béla emlékezete : Életrajz és pályakép. (Megjelenés alatt a Könyvtári Figyelő 2021. évi 2. és 3. számában)
 PRESCOTT, William: Ex libris irodalom 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 9. 81–83. o.
 St. M. [Staindl Mátyás]: A Habsburgok mint könyvgyűjtők 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 3. 142–144. o.
 Szekfű Gyula: Thallóczy Lajos könyvtáráról 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 3. 137–140. o.
 A szocialista könyvbarátságról 1916. Két cikk. Leopold Winarsky: A német és osztrák könyvbarátságról. Szabó Ervin: Néhány szó a magyar szocialista könyvbarátságról. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 36–46. o.
 Az új könyvek könyve. 173 író, művész, tudós vallomása olvasmányairól. Összegyűjtötte és bevezetéssel ellátta Kóhalmi Béla. Budapest : Gergely, 1937. 398 o.
 ZSÁK Wilfried 1915. A Műbarátok Köre és a magyar bibliofília. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 912. 218–222. o.
 Zwiebelfisch a könyvgyűjtésről 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 4. 121–122. o.

A Könyvtári Szemle egy hasonmás példánya

